
Photovoice: In gesprek met een ervaringsdeskundige

Ilja Brand
Kirsten Daale

Auteurs zijn SPV

Inleiding

Van de sociaal psychiatrisch verpleegkundige (SPV) wordt verwacht dat zij "aansluit bij de cliënt en haar belevingswereld, gewoontes, verlangens en manieren van doen". Hier wordt de zorg op afgestemd, aldus Andries Baart in zijn boek "Theorie van de presentie" uit 2004. Dit aansluiten kan op vele manieren: "door vragen te stellen en te luisteren naar een verhaal, maar ook aan de hand van foto's en tekst die elkaar versterken. Dit is het uitgangspunt van Photovoice (Wilderink, 2020)

Wat is photovoice?

Photovoice is een participatieve methode ontwikkeld in de Verenigde Staten aan het eind van de twintigste eeuw (Kenniscentrum Demos, 2014). Aan de hand van fotografie brengen mensen in een kwetsbare positie hun wereld in beeld om daarmee de dialoog aan te gaan met beleidsmakers.

Photovoice geeft mensen de kans om zich op een kwalitatieve manier te uiten en bij beleidsmakers genereert het kennis over de perceptie van deze mensen.

Kort gezegd zijn er vier kenmerken van de Photovoice methode (Wilderink, 2020):

- 1 Het focust op een specifiek vraagstuk
- 2 Het heeft als doel een blijvende verandering aan te brengen in de levens van mensen
- 3 Het stelt mensen in staat om anderen te informeren
- 4 Het stelt mensen in staat om actief betrokken te zijn bij besluiten en acties die hun eigen leven en gemeenschap beïnvloeden.

Bij de uitvoering van de Photovoice methode levert dat het volgende op (Kenniscentrum Phrenos, 2014):

- Het klassieke gesprek in de vorm van, vraag van behandelaar - antwoord van cliënt, wordt vermeden.
- De cliënt bepaalt zelf welke foto's ze nemen en dus ook wat later het onderwerp van gesprek zal zijn.
- De betrokkenheid van de cliënten bij het gesprek is hoog.
- De foto's en de daar bijbehorende tekst geven een letterlijke en figuurlijke inkijk in de leefwereld van de cliënten. Om die reden is Photovoice uitermate geschikt voor groepen bij wie het geschikt om informatie op te halen, zoals bij cliënten met bijvoorbeeld een licht verstandelijke beperking (LVB) of een autismespectrumstoornis (ASS).
- Eventuele verbale obstakels worden vermeden.

Uit onderzoek van de universiteit Twente in 2017 is gebleken dat de gevonden effecten van Photovoice een vergrote autonomie, minder zelfstigma en een hogere proactieve coping met stigma waren. In 2020 is door de GGZ Westelijk Noord Brabant een Photovoice project gestart met als doel gezondheidsbevordering en het stimuleren van participatie. In 2021 bleek dat Photovoice de cliënten bevorderde in hun herstelproces.

Diagnoses en stempels stonden niet op de voorgrond maar juist de leefwereld en de beleving van de cliënt. Hierdoor werden de krachten benadrukt van de cliënten.

Photovoice in de praktijk

Deze onderzoeksresultaten wilden wij toetsen in onze eigen praktijk. Hoe kan de SPV beter kan aansluiten in een gesprek gedurende de verschillende fasen van herstel van een cliënt door middel van Photovoice?

Om antwoord te krijgen op deze vraag hebben wij contact gezocht met een teamcoach bij het Herstelcentrum Friesland én docent Photovoice aan de Hanzehogeschool in Groningen. Via haar zijn wij terecht gekomen bij Nynke. Zij is inmiddels werkzaam als ervaringsdeskundige bij GGZ Friesland.

Aan de hand van de door haar gemaakte foto's zijn we in gesprek gekomen en heeft ze ons een gedeelte van haar levensverhaal verteld.

Zestien jaar geleden werd Nynke opgenomen op een psychiatrische afdeling met een manisch psychotisch toestandsbeeld. Ze legde uit dat haar hoofd helemaal vol zat en ze zich overprikkeld voelde: "Ik bruiste van energie". Over het intakegesprek vertelde Nynke het volgende: "er werden ontzettend veel vragen op mij afgevuurd die totaal niet tot mij doordrongen". Op dat moment kwamen alle prikkels ongefilterd binnen en ik voelde mij zeer kwetsbaar alsof er geen bescherming om mij heen zat. Continue werd er tegen mij gezegd dat ik het rustig aan moest doen maar dit druiste in tegen mijn gevoel. Ik stroomde juist over van de goede ideeën", aldus Nynke. Mijn ideeën waren niet realistisch en strookten niet met de realiteit. Zelfs in de separeer cel lukte het haar om bezig te blijven door te spelen met wat er maar voor handen was. Ze had het idee dat haar behandelaren niet optimaal aansloten bij haar behoeften op dat moment.

Foto 1 omvat haar gevoelens van het moment van de intake.

Nynke vertelde: "Als mij met terugwerkende kracht gevraagd zou worden een foto te maken van mijn gevoel op dat moment, staat bovenstaande symbool voor mijn gevoel tijdens de start van mijn behandeling. Ik was toen niet bij machte om mijn gevoelens te beschrijven. Deze foto maakt het wel visueel. Als ik in staat zou zijn geweest om mijn gevoelens en gedachten over te brengen op mijn behandelaren, zou het intakegesprek wellicht anders zijn verlopen".

Na toediening van medicatie en de structuur van de afdeling, zette voorzichtig haar herstel in. Na haar ontslag uit de kliniek belandde Nynke, voor haar totaal onverwachts, in een diepe depressie. Hierop werd het SPITS-team, de voorloper van het Intensive Home Treatment (IHT) ingeschakeld om thuisbegeleiding te bieden. Met ondersteuning van de ambulante verpleegkundige ontstond er weer enig perspectief. Nynke vertelde: "Voor mij waren de huisbezoeken zeer waardevolle momenten. Het gaf mij de gelegenheid om de dag door te spreken en te structureren en zo lukte het haar om de situatie van dag tot dag te bekijken"

Desondanks, zo vertelde Nynke, voelde deze periode in haar leven aan als een ware worsteling. Er was geen hulpverlener die op de kliniek haar had voorgelicht over de mogelijkheid van een omslag naar een depressieve periode. Niet alleen zij, maar ook haar echtgenoot begreep niks van de nieuwe situatie. Het zorgde voor spanningen in hun relatie. "Ik was nauwelijks in staat om naar mezelf te kijken. Ik had geen idee hoe verder.

Pas na stevig aandringen van mijn echtgenoot, begon ik in te zien dat ik ook met hem mijn gevoel moest delen en mij niet moest terugtrekken, maar juist om ondersteuning te vragen", aldus Nynke. Uiteindelijk heb ik geleerd om te reflecteren op mijn eigen gedrag.

Foto 2 toont mijn worsteling aan gedurende deze periode.

Is Photovoice een toevoeging voor de SPV?

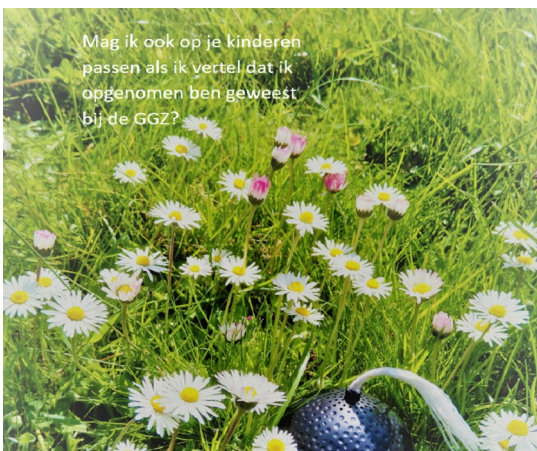
In de huidige tijd zou de SPV aan de hand van deze foto meer oog hebben voor de kwetsbaarheid van de cliënt na een heftige periode en hierbij ook ondersteuning bieden aan het cliëntsysteem. In het expertisegebied van de SPV (V&VN-SPV, 2014) staat immers omschreven dat de SPV onder andere in staat moet worden geacht om situaties zorgvuldig te analyseren op verschillende levensgebieden en een relatie moet kunnen leggen tussen de klacht, kracht en omstandigheden van de cliënt.

Dit moet de SPV vervolgens in begrijpelijke taal kunnen overbrengen op het cliëntsysteem. Bovenstaande foto is hierbij helpend. Het geeft immers letterlijk een inkijk in de leefwereld van de desbetreffende cliënt

Enmaal in staat om naar de toekomst te kijken volgde opnieuw een onzekere periode voor Nynke. Tot aan haar opname in de kliniek was ze werkzaam als leerkracht in het basisonderwijs en paste ze op meerdere kinderen. Vragen kwamen naar boven zoals: "vind ik ooit wel weer een betaalde baan?", "vertrouwen andere mensen mij wel weer met kinderen na mijn opname?" Ze vertelt: "Ik had vooral een diep verlangen om weer nuttig te zijn en er weer toe te doen. Ik wilde mijn eigen geld weer verdienen. En andere kant voelde ik de twijfel van "willen de mensen mij nog wel?"

Via vrijwilligerswerk bij de bibliotheek heb ik uiteindelijk de stap naar een betaalde baan weer kunnen zetten. Hoewel ik niet meer voor de klas sta en op kinderen pas, verdien ik weer mijn eigen geld en voel ik mij op mijn plaats in mijn huidige werk.

Nynke's ultieme hersteldoel is te vatten in deze foto en tekst.

Conclusie

Concluderend kunnen we stellen dat Photovoice een toevoeging is voor ons als SPV. Als SPV -en kunnen we ons beter inleven in de leefwereld van de cliënt. Dit kunnen we doen door de cliënt voorafgaand aan het gebruik van Photovoice meermalen te zien om vertrouwd met elkaar te raken. Daarna kun je het project introduceren bij de cliënt en kan de cliënt foto's naar keuze gaan maken die passen bij het verhaal wat de cliënt wil vertellen.

Vervolgens gaat de SPV in gesprek met cliënt aan de hand van de foto's. De regie in het gesprek ligt hierbij ook volledig bij de cliënt en de SPV sluit hierop aan door middel van het stellen van open vragen. Na dit gesprek kunnen cliënt en SPV gezamenlijk conclusies trekken en deze gebruiken om de behandeling eventueel bij te sturen en acties uit te zetten, hetzij door cliënt zelf of door steunsysteem/hulpverleners. Het toepassen van Photovoice is een extra hulpmiddel om op een laagdrempelige manier, ook bij de cliënten die in welk opzicht dan ook kwetsbaar zijn, in gesprek te komen en aan te sluiten bij hun verhaal. Dit is voor ons de kern van het SPV-zijn.

Bronnenlijst

- Baart, A.J. (2004). *Theorie van de presentie*. Nijmegen: Boom Lemma Uitgevers.
- Horstman, J. (2017). *Photovoice: Een systematische literatuurstudie naar het therapeutisch effect van Photovoice bij patiënten met psychische klachten*, geraadpleegd op 25 januari 2022 van https://essay.utwente.nl/71625/1/Horstman_MA_PSY.pdf
- Kenniscentrum Demos (2014). *Photovoice: methodiek*, geraadpleegd op 18 december 2021 van <https://demos.be/kenniscentrum/methodiek/photovoice>
- Kenniscentrum Phrenos. (2014). *Wegwijzer: stigmabestrijding in de GGZ*, geraadpleegd op 22 december 2021, van https://kenniscentrumphrenos.nl/assets/2015/01/ww_photovoice.pdf
- V&VN-SPV. (2014). *Expertisegebied Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundige*, geraadpleegd op 14 jan. 2022 van <https://venvn-spv.nl/wp-content/uploads/2021/11/spv-expertise-gebied2014.pdf>
- Wilderink, L. (2020). *Handleiding Photovoice*, geraadpleegd op 22 december 2021 van www.gezondin.nu/wp-content/uploads/2020/11/Handleiding-photovoice_project-MAPZ-2.pdf
- ZonMw (2021). *Photovoice: beeldmateriaal delen en storytelling: de ontwikkeling van een nieuwe activiteit*, geraadpleegd op 28 januari 2022 van <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/geestelijke-gezondheid-ggz/programmas/project-detail/actieprogramma-lokale-initiatieven-mensen-met-verward-gedrag/photovoice-beeldmateriaal-delen-en-story-de-ontwikkeling-van-een-nieuwe-activiteit>